

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

БОРОВЕЦЬ ОЛЕНА СЕРГІЇВНА
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК: 35.073.5
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ
РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

О. С. БОРОВЕЦЬ
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:
ВОЙТЕНКО Архип Борисович
(прізвище, ім'я, по батькові)

кандидат наук з державного управління, професор
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **БОРОВЕЦЬ Олена Сергіївна**
допущена до захисту

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «_____» _____ 2024 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я та прізвище)

«_____» _____ 2024 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **БОРОВЕЦЬ Олена Сергіївна** захистила
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Анастасія ПРУТ
(власне ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

БОРОВЕЦЬ О. С. Публічне управління соціально – економічним розвитком сільських територій. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» – Поліський національний університет, Житомир, 2024.

У кваліфікаційній роботі досліджується публічне управління розвитком сільських територій, що є актуальною темою в контексті сучасних викликів соціального розвитку. У роботі розкриваються теоретичні аспекти публічного управління, аналізуються сучасні виклики та можливості, що впливають на розвиток сільських громад. Зокрема, досліджуються питання децентралізації, залучення громадян до управлінських процесів, ефективного використання місцевих ресурсів.

Ключові слова: публічне управління, соціально-економічний розвиток, сільські території, децентралізація, сталий розвиток, управлінські рішення.

SUMMARY

BOROVETS O. Public administration of socio-economic development of rural areas. – A qualification thesis presented as a manuscript. Submitted in partial fulfillment of the requirements for the Master's degree in specialty 281 «Public Administration and Management. Polissia National University, Zhytomyr, 2024».

This qualification thesis examines public administration in the development of rural areas, which is a highly relevant topic in the context of modern challenges to social development. The study addresses the theoretical foundations of public administration and analyzes contemporary challenges and opportunities impacting the development of rural communities. Particular attention is paid to issues of decentralization, the involvement of citizens in governance processes, and the effective management of local resources.

Keywords: public administration, socio-economic development, rural areas, decentralization, sustainable development, managerial decisions.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	8
1.1. Поняття та сутність соціально-економічного розвитку сільських територій	8
1.2. Основні засади соціально-економічного розвитку сільських територій	10
1.3. Нормативно-правове забезпечення публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій	13
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	16
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	17
2.1. Аналіз державних програм і стратегій розвитку сільських територій	17
2.2. Оцінка ефективності реалізації програм соціально-економічного розвитку сільських територій	19
2.3. Інституційно-правові механізми публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій	21
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	22
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	23
3.1. Удосконалення стратегічного планування соціально-економічного розвитку сільських територій	23
3.2. Підвищення ефективності існуючої системи управління соціально-економічним розвитком сільських територій	24
3.3. Запровадження інноваційних фінансових та інвестиційних інструментів підтримки сільських територій	27
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	29
ВИСНОВКИ	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33
ДОДАТКИ	38

ВСТУП

Актуальність теми дослідження Соціально-економічний розвиток сільських територій є важливим фактором забезпечення сталого розвитку країни. Сільські території відіграють ключову роль у формуванні національної економіки, забезпечуючи продовольчу безпеку, створення робочих місць та збереження культурної спадщини. В умовах децентралізації та реформування місцевого самоврядування важливим є забезпечення ефективного публічного управління розвитком цих територій, що сприятиме зменшенню соціальних диспропорцій та підвищенню конкурентоспроможності регіонів.

У нинішніх непростих умовах, що склалися через економічні виклики та військово-політичну ситуацію, проблема розвитку сільських територій стає надзвичайно актуальною для зміцнення економіки України. Це вимагає створення науково обґрунтованих підходів, які сприятимуть ухваленню дієвих управлінських рішень. Такий підхід має бути орієнтований на прискорення впровадження принципів сталого соціально-економічного розвитку, з урахуванням особливостей і стандартів Європейського економічного середовища, до якого Україна має за мету доєднатись.

Сучасні наукові дослідження з питань публічного управління соціально-економічним розвитком сільських районів є науковою роботою таких вчених І. Бородін, В. Горлачук, Ф. Горбонос, , П. Макаренко, Ю. Губені, В. Зиновчук, А. Лісовий, В. Залізков, А. Мазур, І. Луценко, М. Малик, П. Саблук, І. Прокопій, О. Павлов, Г. Калетник, Б. Пашавер, В. Юрчихіна. Попри важливість виявлених проблем, спостерігається недостатній рівень розробленості теоретичних, методологічних та практичних основ для їх вирішення, що й обумовило вибір теми.

Метою даного наукового дослідження є обґрунтування теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій.

Основними завданнями магістерської роботи є:

- Розкрити поняття та сутність соціально-економічного розвитку сільських територій.
- Проаналізувати державні програми, нормативно-правове забезпечення та інституційні механізми публічного управління у цій сфері.
- Провести оцінку ефективності реалізації програм розвитку сільських територій.
- Запропонувати напрями удосконалення стратегічного планування, підвищення ефективності управлінських механізмів та впровадження інноваційних фінансово-інвестиційних інструментів.

Об'єктом дослідження є процеси публічного управління соціально-економічним розвитком на сільських територіях України.

Предметом дослідження є механізми, моделі та інструменти публічного управління, які сприяють соціально-економічному розвитку сільських територій.

Методи дослідження у роботі застосовано системний підхід, методи аналізу та синтезу, порівняльний аналіз, статистичні методи для оцінки ефективності програм, а також експертні методи для визначення перспектив удосконалення публічного управління.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень за темою кваліфікаційної роботи представлено на науково-практичних конференціях Поліського національного університету. Результати роботи висвітлені в трьох публікаціях.

Практичне значення роботи полягає у розробці рекомендацій щодо вдосконалення механізмів публічного управління, які можуть бути впроваджені органами місцевого самоврядування та державними установами для забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Елемент наукової новизни у запропонованні підходу до вдосконалення стратегічного планування та розробки фінансових механізмів підтримки сільських територій, що базується на інтеграції інноваційних інструментів із залученням громадського і приватного секторів.

Структура і обсяг роботи. кваліфікаційна робота містить вступ, три розділи основної частини та висновки до них, висновки та пропозиції, список використаних джерел. Основний текст роботи викладено на 32 сторінках. Список використаних джерел включає 41 найменування.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

1.1. Поняття та сутність соціально-економічного розвитку сільських територій

Соціально-економічний розвиток сучасних сільських територій є основою для забезпечення стабільності сільського господарства, як економічно, так і соціально. Адміністративні процеси в цьому контексті повинні бути спрямовані на досягнення економічних результатів у виробничій та комерційній сферах на конкретних територіях, а також на поліпшення соціального потенціалу сільських громад. Важливим аспектом є також підтримка сталого розвитку навколишнього середовища, охорона культурної спадщини та збереження ландшафтної різноманітності.

Поняття «сільські території», «сільська місцевість», «сільський район» та похідні від них широко використовуються в науковій літературі, правових актах [1]. Сільські території мають важливе значення для розвитку будь-якої країни, оскільки вони забезпечують значну частину продовольства, виступають джерелом сировини для промисловості, а також є основними носіями культурних та природних цінностей. Розвиток сільських територій, у свою чергу, потребує ефективного публічного управління, яке орієнтоване на досягнення сталого соціально-економічного розвитку. Саме тому, кожна з розвинених країн світу розробила власні стратегії соціально-економічного розвитку сільських територій, враховуючи специфіку місцевих умов та глобальні виклики, що постають перед людством. Особливо в країнах, таких як Франція, Польща, Словаччина та Німеччина, велике значення надається «збалансованому розвитку міських і сільських територій», який охоплює всі регіони, незалежно від їхнього географічного положення. Цей підхід став

важливим напрямком досліджень і розробки програм для підтримки ініціатив міських громад [2]. Публічне управління розвитком сільських територій можна визначити як діяльність органів державної та місцевої влади, спрямовану на комплексне вирішення проблем, що виникають у сільських громадах, а також на покращення умов життя населення через ефективне використання ресурсів [3].

Розвиток сільських територій має стратегічне значення для забезпечення продовольчої безпеки, підтримки соціальної стабільності та збереження природних ресурсів. Він є невід'ємною складовою національної політики, спрямованої на вирівнювання регіональних диспропорцій і підвищення конкурентоспроможності країни. Управління на сільських територіях є складною і багатогранною діяльністю, яка охоплює не лише управлінські рішення, але й створення і реалізацію політики, стратегії та програм, що впливають на економічний і соціальний розвиток села. Однак для ефективного управління важливими є певні принципи та інструменти, які мають забезпечити досягнення цілей розвитку, які наведені у таблиці 1.1 [4].

Таблиця 1.1

Основні принципи публічного управління розвитком сільських територій

Принципи	Пояснення
1. Принцип сталого розвитку Встановлення чіткої системи підтримки та фінансування соціальних підприємств. 2. . Інтеграційний підхід 3. Гнучкість і адаптивність управлінських стратегій	1. Цей принцип передбачає комплексний підхід до розвитку сільських територій, який враховує економічні, соціальні та екологічні аспекти. Публічне управління має сприяти раціональному використанню природних ресурсів, забезпеченню економічного зростання, покращенню соціальних послуг та збереженню довкілля. Сталий розвиток сільських територій означає збереження природних ресурсів для наступних поколінь при одночасному поліпшенні життєвих умов для населення.. 2. Публічне управління повинно охоплювати всі аспекти життя сільських територій: економіку, соціальну сферу, екологію, інфраструктуру, культуру тощо. Тому важливим є комплексний підхід до вирішення проблем, який інтегрує різні сектори, щоб

Продовження табл. 1.1

	забезпечити ефективність розвитку. 3. зокрема, шляхом створення сприятливих умов для інвесторів, забезпечення їхньої зацікавленості у розвитку соціальних підприємств. 4. Сільські території можуть мати різні проблеми та можливості в залежності від їхнього географічного положення, економічного стану та природних умов. Тому важливим є здатність управлінців адаптувати стратегії і заходи до конкретних умов місцевості, забезпечуючи гнучкість у прийнятті рішень.
--	--

Джерело: особисті дослідження автора.

Публічне управління розвитком сільських територій є багатофункціональним процесом, який передбачає координацію діяльності різних гілок влади, бізнесу та громадських організацій для досягнення сталого розвитку. Його успішність залежить від використання інтеграційного підходу, адаптивності стратегії та забезпечення участі місцевих громад [5]. Стратегічне планування, прозорість управлінських рішень та ефективне використання ресурсів є основними компонентами, що дозволяють забезпечити стабільний розвиток сільських територій і покращити життєвий рівень населення [6].

1.2. Основні засади соціально-економічного розвитку сільських територій

Соціально-економічний розвиток сільських територій є однією з основних стратегічних задач для забезпечення сталого зростання економіки України. У більшості розвинутих країн сільські території виконують не лише економічну, а й соціальну роль, забезпечуючи стабільність національної економіки, збереження культурної спадщини та екологічний баланс. Оскільки сільські території в Україні складають більшу частину національної площі, розв'язання проблем, пов'язаних з їх розвитком, має вирішальне значення для

загального соціально-економічного розвитку країни [7]. Нині найбільш гострими проблемами, пов'язаними з розвитком соціально-економічної сфери сільських територій, є:

- *Військові дії*: Активні військові дії на частині території країни призводять до руйнувань інфраструктури, евакуації населення та втрати можливості вести нормальне господарське життя.

- *Погіршення екологічної ситуації*: Зростаюче навантаження на природні ресурси та екологічні проблеми потребують впровадження інноваційних екологічних практик.

- *Недостатність фінансування*: Відсутність достатніх фінансових ресурсів для реалізації програм розвитку є однією з головних перешкод на шляху до сталого розвитку [8].

Сільські території мають великий потенціал для забезпечення продовольчої безпеки, збереження культурної спадщини та саме головне це сталого розвитку. Однак, на заваді до розвитку сільських територій стоїть ряд викликів, це і демографічний спад, недостатньо розвинена інфраструктура, та звичайно обмежені економічні можливості. У зв'язку з цим багато сільських територій залежать від сільського господарства, але ж як відомо воно є дуже вразливим до погодніх умов, викликів військового стану в Україні. Відсутність диверсифікації економіки призводить до нестабільності та низького рівня доходів мешканців [9, С. 37].

Таблиця 1.2

Основні напрями соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад України (2023 рік)

Напрями розвитку	Громади які реалізують напрямки %	Середній обсяг фінансування (млн., грн.)
Розвиток сільського господарства	94%	5,7
Розвиток інфраструктури	85%	13,2
Підтримка малого бізнесу	65%	2,4
Розвиток освіти	81%	9,1
Екологічні проекти	48%	4,1
Розвиток туризму	40%	2,0

Джерело : складене автором.

В ході написання нашої роботи ми дослідили напрями соціально-економічного розвитку сільських територій, враховуючи обсяги фінансування та ступінь їх реалізації (табл. 1.2)

Розглядаючи таблицю ми можемо зробити висновки, що все ж більша частина сільських територій надає розвитку сільського господарства, освіти та інфраструктури, попри те, що більшість громад надає перевагу сільському господарству, обсяг фінансування даного напрямку є відносно не високим. Більшість коштів виділяється на інфраструктуру громад, що свідчить про значні фінансові витрати на розвиток сільських територій [10]. За останні три роки ми можемо спостерігати позитивну динаміку діяльності сільських територій. Щоб краще зрозуміти, який вплив саме соціальних та економічних факторів на фінансову ситуацію сільських територій розглянемо загальний огляд, як саме відбувалися зміни у доходах на сільських територіях та їх витрат за 2022–2024 роки, які представлено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Динаміка зміни доходів сільських територіальних громад (2022 – 2024)

Показник	2022	2023	2024	Зміни 2024 – до 2022
Середній дохід на 1 жителя	3200	4500	5200	+62,5%
Капітальні видатки	450	600	750	+66,5%

Джерело: складене автором [11].

Ми можемо спостерігати за даними таблиці 3, що за останні три роки на сільських територіях спостерігається позитивна динаміка фінансових показників. Це може свідчити, що відбувається підвищення фінансової спроможності на сільських територіях. Також, збільшилися капітальні видатки в результаті – відбувалась активізація інвестиційної діяльності [12].

Тому, однією з головних засад соціально-економічного розвитку сільських територій є децентралізація влади. Вона сприяє передачі повноважень і фінансів на місця, що дає змогу органам місцевого самоврядування більш ефективно розподіляти ресурси та приймати управлінські рішення, відповідні специфіці кожної території. Щодо України, то

цей процес почався у 2014 році з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, Законів України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про співробітництво територіальних громад», «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин», «Про військово-цивільні адміністрації», «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи [13].

Сутність цього процесу полягає в тому, що органи місцевого самоврядування отримують більше повноважень і можливостей для розробки та реалізації власних стратегій розвитку, що має важливе значення для сільських територій. Така модель управління дозволяє гнучко реагувати на місцеві проблеми та можливості, підвищує ефективність використання бюджетних коштів і сприяє розвитку інфраструктури. Таким чином, децентралізація не лише посилює місцеве самоврядування, а й є основою для сталого розвитку сільських територій, що сприяє покращенню рівня життя на селі [14].

1.3. Нормативно-правове забезпечення публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій

Нормативно-правове забезпечення публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій є важливим аспектом, який гарантує ефективне функціонування механізмів місцевого самоврядування та забезпечує відповідальність держави перед громадами [15]. В Україні нормативно-правова база, що регулює соціально-економічний розвиток сільських територій, має комплексний характер, охоплюючи як законодавчі акти, так і стратегії, програми та інші документи, які визначають основні принципи, завдання та механізми управління в цій сфері [16].

Нормативно-правове забезпечення публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій є важливим аспектом, який гарантує ефективне функціонування механізмів місцевого самоврядування та забезпечує відповідальність держави перед громадами. В Україні нормативно-правова база, що регулює соціально-економічний розвиток сільських територій, має комплексний характер, охоплюючи як законодавчі акти, так і стратегії, програми та інші документи, які визначають основні принципи, завдання та механізми управління в цій сфері. На рівні законодавства в Україні є кілька основних законів, що регулюють соціально-економічний розвиток сільських територій [17]:

- *Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»* – визначає правові основи організації місцевого самоврядування та діяльності органів місцевої влади, зокрема на селі. Закон надає органам місцевого самоврядування повноваження щодо управління місцевими ресурсами, реалізації соціальних та економічних програм розвитку територій [18].

- *Закон України «Про державну службу»* – регулює питання діяльності державних органів, що впливають на управління соціально-економічним розвитком сільських територій. Держслужбовці відповідальні за здійснення публічних функцій, у тому числі в сільських районах [19].

- *Закон України «Про децентралізацію влади»* – закон, який став основою для реформування місцевого управління в Україні, передбачає передачу значної кількості повноважень на місцевий рівень, що сприяє більш ефективному управлінню сільськими територіями та стимулює економічний розвиток через залучення місцевих ініціатив та ресурсів [20].

- *Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України»* – визначає правові засади розвитку аграрного сектору, який є основою соціально-економічного розвитку сільських територій, і регулює підтримку фермерських господарств, сільськогосподарської продукції та експортних ініціатив.

Для ефективного управління соціально-економічним розвитком сільських територій розроблено низку стратегічних документів та програм, що визначають напрямки, пріоритети та інструменти розвитку, а саме:

- *Стратегія сталого розвитку сільських територій України* – цей документ визначає довгострокові цілі розвитку сільських територій та методи досягнення сталого економічного зростання, покращення соціальних послуг, розвитку інфраструктури і забезпечення екологічної стійкості [21].

- *Програма розвитку сільських територій* – підтримує і координує державні та місцеві ініціативи з метою зменшення соціальних і економічних диспропорцій між міськими та сільськими територіями, створення умов для підприємницької діяльності, розвитку аграрного сектора, освіти та охорони здоров'я.

Нормативно-правове забезпечення розвитку сільських територій в Україні також базується на міжнародних документах, які визначають єдині принципи та стандарти в цій сфері, а саме:

- *Європейська хартія місцевого самоврядування* – є основою для розвитку місцевого самоврядування в країнах Європи. Вона регулює взаємодію держави та місцевих органів влади, сприяє децентралізації і розвитку місцевих громад [22].

- *Програми та стратегії ЄС* – зокрема, Політика регіонального розвитку ЄС та Європейська політика сільського розвитку, спрямовані на підтримку сільських територій та забезпечення гармонійного розвитку на всій території Європи. Україна, як асоційований член ЄС, активно інтегрує ці принципи у свою нормативно-правову систему.

- *Програми регіонального розвитку* – передбачають фінансування проектів і програм для сільських територій з урахуванням специфіки кожного регіону, сприяють залученню інвестицій, покращенню інфраструктури та соціальних послуг.

Отже, нормативно-правове забезпечення публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій в Україні базується на

багатогранній системі законів, програм та міжнародних стандартів, що формують правові основи для сталого розвитку сільських територій. Правове забезпечення вимагає постійного оновлення з урахуванням змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, щоб забезпечити сталий та збалансований розвиток сільських територій.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Аналіз теоретичних та методологічних основ публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій дозволяє визначити ключові аспекти, які формують основи сталого управління цією сферою. Основними теоретичними підходами є системний, комплексний і стратегічний підходи, які забезпечують всебічне врахування економічних, соціальних і екологічних чинників. Методологічна база управління включає інструменти стратегічного планування, децентралізації, публічно-приватного партнерства та моніторингу ефективності реалізації управлінських рішень. Особлива увага приділяється інтеграції місцевих ініціатив у загальнодержавну політику розвитку сільських територій.

Крім того, важливу роль відіграє правове та нормативне забезпечення, яке створює правові умови для взаємодії органів влади, бізнесу та громади. Сучасні виклики, такі як депопуляція сіл, економічна стагнація та погіршення екологічної ситуації, вимагають запровадження інноваційних підходів до управління, що базуються на принципах сталого розвитку.

Таким чином, публічне управління соціально-економічним розвитком сільських територій є багатогранним процесом, який потребує комплексного підходу, ефективного використання ресурсів та врахування інтересів усіх учасників управлінського процесу. Запропоновані теоретичні та методологічні основи створюють базу для подальшого удосконалення системи управління та забезпечення сталого розвитку сільських територій в Україні.

РОЗДІЛ 2.

ОЦІНКА РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

2.1. Аналіз державних програм і стратегій розвитку сільських територій

Розвиток сільських територій є надзвичайно важливим аспектом для стабільності і сталого розвитку України. Більша частина населення проживає в сільській місцевості, тому важливо створювати умови для підвищення якості їхнього життя, забезпечення доступу до послуг, інфраструктури та розвитку місцевої економіки. Для цього держава реалізує ряд стратегій та програм, що сприяють соціально-економічному розвитку сільських територій. Зважаючи на значущість цієї проблеми, ефективність цих програм є критично важливою.

Українська держава розробила декілька стратегій та програм для розвитку сільських територій. Це не лише сприяє розвитку сільського господарства, але й покращує соціальні умови, сприяє сталому розвитку територій. На сьогоднішній день в Україні реалізується кілька важливих державних програм та стратегій, спрямованих на розвиток сільських територій:

Програма розвитку сільських територій до 2027 року – ця програма є однією з ключових ініціатив, що передбачає комплексний підхід до покращення умов життя сільського населення. Її головні напрямки включають:

- Модернізацію інфраструктури сільських територій, зокрема розвиток доріг, водопостачання, енергозабезпечення.
- Підтримку малого і середнього бізнесу в аграрному секторі, створення нових робочих місць, розвиток соціального підприємництва.
- Розвиток агротуризму та сільського туризму як альтернативного джерела доходу для місцевих жителів [23].

Програма розвитку сільських територій до 2027 року має на меті значне покращення умов життя на селі та підтримку економічного розвитку сільських

регіонів через модернізацію інфраструктури, підтримку бізнесу та розвиток агротуризму. Реалізація цієї програми створює можливості для підвищення рівня життя на селі, зменшення міграції молоді до міст і створення нових робочих місць у сільській місцевості. Однак для досягнення значних результатів важливо забезпечити належне фінансування та ефективне виконання програм на місцевому рівні.

Стратегія сталого розвитку сільських територій до 2030 року – ця стратегія орієнтована на довгостроковий розвиток сільських територій, зокрема через:

- Екологічну сталість: Одним із пріоритетів є впровадження сталого землеробства, яке знижує навантаження на екологію, зберігаючи природні ресурси [24.].

- Агропромислові інновації: Стратегія підтримує технологічний прогрес у сільському господарстві, зокрема через модернізацію агропромислового комплексу, впровадження нових методів обробки землі та впровадження інноваційних рішень у сільському господарстві.

- Енергоефективність: Стратегія передбачає розвиток альтернативних джерел енергії, зокрема сонячних і вітрових станцій, а також технологій енергоефективного сільського господарства.

Стратегія сталого розвитку сільських територій до 2030 року орієнтована на інтеграцію екологічних, економічних і соціальних аспектів, що дозволить забезпечити сталий розвиток сільських територій в Україні. Ключові напрямки, такі як екологічна сталість, агропромислові інновації та енергоефективність, сприятимуть не лише покращенню якості життя на селі, але й збереженню природних ресурсів та підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору. Реалізація стратегії вимагатиме комплексного підходу, включаючи підтримку державою та місцевими органами влади, активну участь бізнесу та громади.

Розвиток сільських територій є важливим аспектом для забезпечення сталого економічного та соціального розвитку України. Державні програми, що

спрямовані на модернізацію інфраструктури, розвиток аграрного сектору та підтримку малого бізнесу, значно покращують умови життя сільського населення. Проте для досягнення більш значних результатів необхідно збільшити фінансування програм, покращити координацію між центральними та місцевими органами влади, а також забезпечити прозорість у витрачанні бюджетних коштів. Тільки за умови ефективної реалізації цих ініціатив сільські території зможуть стати дійсно сталими й конкурентоспроможними в умовах глобальних економічних змін.

2.2. Оцінка ефективності реалізації програм соціально-економічного розвитку сільських територій

Оцінка ефективності програм соціально-економічного розвитку сільських територій є важливою складовою в процесі управління та реалізації державної політики. Вона допомагає визначити, наскільки досягнуті цілі програм відповідають планованим результатам, а також дозволяє коригувати програми для досягнення максимального ефекту. Оцінка ефективності передбачає використання різних методів і інструментів, а також здійснення регулярного моніторингу для оцінки результатів. Ефективність програм соціально-економічного розвитку сільських територій можна визначити як ступінь досягнення поставлених цілей із використанням наявних ресурсів. Оцінка ефективності допомагає зрозуміти, як успішно реалізуються ініціативи, спрямовані на покращення інфраструктури, підтримку підприємництва, розвиток соціальних послуг, а також на забезпечення доступу до якісних послуг для сільських громад [25].

Оцінка ефективності програм має кілька важливих цілей:

- Визначення результативності державних інвестицій: Це дозволяє оцінити, наскільки витрачені кошти відповідають досягнутим результатам і забезпечують реальну вигоду для сільських територій.

- Коригування існуючих програм: За допомогою оцінки можна визначити слабкі місця у реалізації програм і внести зміни для досягнення поставлених цілей.

- Оцінка соціального та економічного впливу: Оцінка дозволяє виміряти вплив програм на рівень життя сільського населення, розвиток підприємництва та соціальних послуг.

- Аналіз управлінських практик: Оцінка сприяє покращенню координації між різними рівнями органів влади та іншими зацікавленими сторонами.

- Забезпечення сталості розвитку: Оцінка дозволяє виявити потенціал для сталого розвитку сільських територій і зберегти природні ресурси для майбутніх поколінь.

Для оцінки розвитку публічного управління використовуються такі підходи, як аналіз нормативно-правової бази, оцінка інституційної спроможності, аналіз виконання програм та проєктів, а також соціологічні дослідження громадської думки. Основними критеріями оцінки є ефективність, прозорість, інклюзивність та сталість реалізованих заходів. Інструментами для збору даних слугують офіційна статистика, звіти органів державної влади, результати незалежних аудитів і дослідження наукових установ.

Отже, Оцінка ефективності програм соціально-економічного розвитку сільських територій є важливим інструментом для забезпечення успішної реалізації державної політики. Вона дозволяє виявити сильні та слабкі сторони програм, оцінити їхній реальний вплив на розвиток сільських територій, а також коригувати заходи для досягнення бажаних результатів. Постійний моніторинг і оцінка є необхідними для забезпечення прозорості та ефективності використання публічних коштів, розвитку інфраструктури, підвищення якості життя сільських громад і сталого економічного розвитку в Україні [26].

2.3. Інституційно-правові механізми публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій

Соціально-економічний розвиток сільських територій є важливим напрямом державної політики в Україні. Ефективне управління цим процесом вимагає розробки та впровадження інституційно-правових механізмів, які забезпечують стабільність, ефективність і цільову спрямованість державних ініціатив. У статті розглядаються основні аспекти інституційних структур і правових норм, що забезпечують розвиток сільських територій, а також аналізується їх ефективність та недоліки. Інституційні механізми публічного управління включають систему органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій, які беруть участь у плануванні, реалізації та моніторингу програм розвитку сільських територій. Основними суб'єктами є:

- Державні органи влади: Міністерство аграрної політики та продовольства, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури, інші центральні органи виконавчої влади, що формують та реалізують політику в аграрній та соціально-економічній сферах [27].

- Місцеві органи самоврядування: Сільські, селищні та міські ради, які здійснюють безпосереднє управління розвитком територій, розробляють програми соціально-економічного розвитку та координують дії місцевих громад [28].

- Громадські організації та бізнес: Неприбуткові організації, асоціації фермерів, підприємців та інші об'єднання, які беруть участь у розробці та виконанні проєктів, спрямованих на розвиток сільських територій [29].

Правове забезпечення публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій базується на Конституції України, законах, підзаконних актах та міжнародних договорах. Основними елементами правового забезпечення є:

- Конституційні норми: Гарантії рівного доступу до послуг, права на освіту, медичну допомогу та інші соціальні блага.

- Спеціалізовані закони: Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва», Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів», Закон України «Про місцеве самоврядування»[30].

- Підзаконні акти та програми: Постанови Кабінету Міністрів України, які регламентують фінансування, механізми державного контролю та підтримки розвитку сільських територій.

- Міжнародні договори та угоди: Угоди про фінансування проектів розвитку сільських територій за участю міжнародних організацій та донорів[31].

Інституційно-правові механізми відіграють ключову роль у забезпеченні сталого розвитку сільських територій. Їх вдосконалення є необхідною умовою для ефективної реалізації державної політики у цій сфері. Забезпечення належного фінансування, покращення координації між суб'єктами управління, вдосконалення правових норм та розвиток потенціалу місцевих громад сприятимуть соціально-економічному зростанню сільських територій та підвищенню рівня життя населення.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Оцінка розвитку публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій є важливим етапом для забезпечення сталого прогресу. Це дозволяє виявити слабкі місця, визначити пріоритети та розробити рекомендації для подальшого вдосконалення системи управління. Інтеграція сучасних підходів, посилення координації між різними рівнями влади та активне залучення громадян до процесів прийняття рішень сприятимуть вирішенню ключових проблем сільських територій і забезпечать їхній сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

3.1. Удосконалення стратегічного планування соціально-економічного розвитку сільських територій

Стратегії розвитку сільських територій є важливою складовою частиною соціально-економічної політики країни, адже сільські території становлять значну частину державної території та є основними виробниками сільськогосподарської продукції, що забезпечує продовольчу безпеку країни. Однак, попри важливість цих територій для економічного розвитку держави, сільські регіони стикаються з низкою проблем, серед яких можна виділити низький рівень соціальної та інженерної інфраструктури, відтік молоді до міських агломерацій, обмежений доступ до медичних і освітніх послуг, а також недостатній розвиток малого та середнього бізнесу [32].

Важливим фактором для подолання цих проблем є стратегічне планування, яке дозволяє не тільки визначити пріоритети розвитку, але й сприяти залученню інвестицій, створенню нових робочих місць та підвищенню рівня життя населення. Проте на сьогоднішній день стратегічне планування соціально-економічного розвитку сільських територій в Україні потребує вдосконалення, оскільки існуючі механізми не завжди ефективно враховують особливості та потреби сільських громад [33].

Нижче наведено підходи до стратегічних пріоритетів, що повинні стати основою для публічного управління у процесі соціально-економічного розвитку сільських територій:

- Розвиток людського капіталу в сільських територіях. Це зокрема розвиток системи освіти на селі, через створення умов для професійної перепідготовки, онлайн-освіти та навчання за сучасними програмами. А також,

підтримка сільських школярів і студентів через стипендії, програми стажувань та трудового навчання [34].

- Стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу. Це розвиток кооперативних підприємств, які можуть об'єднати ресурси місцевих виробників, сільськогосподарських господарств та інших малих підприємств, також, створення фінансових програм та пільгових кредитів для малих підприємств.

- Розвиток соціального підприємництва. Програми соціального підприємництва мають бути спрямовані на підтримку найбільш вразливих груп населення, таких як безробітні, молодь, люди з інвалідністю та пенсіонери [35].

Для забезпечення сталого розвитку сільських територій необхідно впроваджувати комплексний підхід, який охоплює розвиток інфраструктури, освіти, малого та середнього бізнесу, соціального підприємництва та збереження природних ресурсів. Публічне управління має бути орієнтоване на підтримку місцевих громад, забезпечення їхніх потреб і стимулювання економічної активності. Успішна реалізація цих стратегічних пріоритетів сприятиме створенню більш комфортного та заможного середовища для життя на селі та допоможе зменшити розрив між міськими та сільськими територіями.

3.2 Підвищення ефективності існуючої системи управління соціально-економічним розвитком сільських територій

Сільські території є важливими складовими частинами економічної та соціальної структури країни. Зважаючи на їх особливості, сільські райони потребують спеціального підходу до управління для забезпечення сталого розвитку та покращення рівня життя їхніх мешканців. Система управління соціально-економічним розвитком сільських територій має значний вплив на стабільність економіки, збереження природних ресурсів, а також на забезпечення соціальних прав та благополуччя громад.

На сьогоднішній день система управління соціально-економічним розвитком сільських територій в Україні стикається з рядом проблем. Основні з них включають:

- *Недостатнє фінансування та інвестиційна підтримка.* Багато сільських територій не отримують достатньої державної підтримки, що обмежує можливості для розвитку інфраструктури та створення робочих місць.
- *Низький рівень кваліфікації місцевих органів управління.* Недостатня компетентність і досвід місцевих керівників часто призводять до неефективного використання наявних ресурсів та відсутності інноваційних підходів до управління.
- *Відсутність комплексного підходу до розвитку територій.* Багато проектів та програм спрямовані на окремі аспекти розвитку (наприклад, аграрний сектор або інфраструктура), без врахування їх взаємозв'язку та інтеграції в єдину стратегію розвитку.

Дослідивши ряд проблем, перед якими стикаються на сьогодні сільські території, ми хочемо запропонувати наступні шляхи підвищення ефективності управління соціально-економічним розвитком сільських територій:

- *Запровадження стратегічного планування на місцевому рівні.* Для ефективного розвитку сільських територій необхідно створювати комплексні стратегії, які враховуватимуть не тільки економічні, але й соціальні та екологічні аспекти. Важливо також залучати місцеві громади до розробки стратегій, що дозволить забезпечити їхню підтримку та відповідальність за реалізацію планів.
- *Розвиток інфраструктури та створення сприятливих умов для бізнесу.* Одним із важливих напрямків є інвестування в розвиток інфраструктури: покращення доріг, водопостачання, каналізації та енергетичних мереж. Це забезпечить не лише комфортне життя для мешканців, але й сприятиме розвитку підприємництва, особливо в аграрній та туризмі.
- *Підвищення кваліфікації місцевих органів управління.* Для того, щоб управлінці могли ефективно впроваджувати інновації та реалізовувати

стратегії, необхідно забезпечити постійне навчання та підвищення їхньої кваліфікації. Окрім цього, важливо запровадити систему моніторингу та оцінки ефективності виконання стратегій.

- *Залучення інвестицій і розвитку партнерств.* Окрім державного фінансування, важливо залучати приватний сектор та міжнародні організації для реалізації проектів на місцях. Партнерства між державними, приватними та громадськими структурами дозволяють використовувати різноманітні ресурси та досягати більш стійких результатів.

- *Активізація аграрного сектора.* Аграрний сектор має значний потенціал для розвитку сільських територій. Важливо сприяти модернізації сільського господарства через впровадження новітніх технологій, покращення доступу до фінансування та розвитку кооперацій.

- *Підтримка соціальної інфраструктури.* Важливо не лише зосереджуватися на економічному розвитку, а й на соціальній інфраструктурі. Це включає в себе розвиток освіти, охорони здоров'я, культурних та спортивних об'єктів, що підвищує якість життя в сільських громадах.

Підвищення ефективності управління соціально-економічним розвитком сільських територій є важливим кроком на шляху до сталого розвитку України. Для досягнення успіху необхідно створити системний підхід до розвитку, в якому будуть враховані всі аспекти соціально-економічного життя. Ключовими факторами є стратегічне планування, підтримка інфраструктури, інвестиції в аграрний сектор та підвищення кваліфікації місцевих органів влади. Залучення громад та партнерств між державою, бізнесом та суспільством дозволить досягти реальних змін у сільських територіях і забезпечити їх сталий розвиток у майбутньому

3.3 Запровадження інноваційних фінансових та інвестиційних інструментів підтримки сільських територій

Сільські території займають важливе місце в економічному та соціальному житті країни, адже саме вони є основними виробниками сільськогосподарської продукції, джерелом природних ресурсів і місцем для розширення ландшафтного і екологічного потенціалу. Проте в умовах глобалізації та сучасних економічних викликів, сільські території стикаються з низкою проблем, що гальмують їх розвиток. Однією з головних причин таких труднощів є недостатнє фінансування та обмежений доступ до інвестицій. Зважаючи на ці фактори, розв'язання проблем сільських територій вимагає запровадження нових фінансових і інвестиційних інструментів, які здатні створити стійкі умови для їхнього сталого розвитку. Саме тому, ми дослідили та виокремили основні інструменти для розвитку сільських територій:

Одним із найбільш перспективних інструментів підтримки сільських територій можна виокремити:

Фонди місцевого розвитку – одним із найбільш перспективних інструментів підтримки сільських територій є створення та розвиток фондів місцевого розвитку. Ці фонди об'єднують кошти державного бюджету, місцевих бюджетів, міжнародних донорів, а також приватного сектора для реалізації економічних і соціальних проектів на рівні місцевих громад.

Аграрні облігації – це інструмент для залучення інвестицій у сільськогосподарський сектор. Вони дозволяють сільськогосподарським підприємствам, фермерським господарствам та місцевим громадам отримувати необхідне фінансування для розвитку інфраструктури, модернізації виробництва, впровадження інноваційних технологій та підвищення продуктивності. Аграрні облігації мають низький рівень ризику, що робить їх привабливими для інвесторів, адже вони підтримуються державними гарантіями або іншими фінансовими інструментами. Випуск таких облігацій

дозволяє знизити залежність від банківського кредитування, яке часто є дорогим і малодоступним для сільських підприємств [36].

Мікрокредитування для малого бізнесу – мікрокредитування є важливим інструментом підтримки малого та середнього бізнесу в сільських районах, особливо для фермерів, які не мають доступу до традиційного кредитування в банках. Мікрокредитні організації надають малим підприємствам кредити з низьким відсотковим ставками та без необхідності надавати значні гарантії, що значно підвищує доступність фінансування для сільських підприємців.

Державне-приватне партнерство (ДПП) є важливим інструментом для залучення приватних інвестицій у розвиток інфраструктури та інших соціально-економічних проектів у сільських територіях. Через ДПП держава створює умови для участі приватних компаній у фінансуванні, будівництві та експлуатації об'єктів інфраструктури, таких як дороги, мости, водопостачання, системи енергозабезпечення тощо. Цей механізм дає змогу забезпечити ефективне використання державних та приватних ресурсів, зменшуючи навантаження на державний бюджет і одночасно залучаючи значні інвестиції в розвиток сільських територій. За допомогою ДПП можна реалізувати великі інфраструктурні проекти, що сприятимуть економічному розвитку сільських громад.

Інвестиційні хаби для сільських територій – інвестиційні хаби – це платформи, які об'єднують інвесторів, державні та місцеві органи влади, підприємців та експертів для співпраці у розробці та реалізації інвестиційних проектів на сільських територіях. Вони можуть допомогти місцевим громадам залучати інвестиції для реалізації інфраструктурних, аграрних та інших економічних проектів.

Попри очевидний потенціал інноваційних фінансових та інвестиційних інструментів для розвитку сільських територій, їх впровадження стикається з рядом викликів. До основних проблем можна віднести недостатню розвиненість інфраструктури, слабку координацію між різними рівнями влади, а також обмежену поінформованість місцевих підприємців та громад про

доступні фінансові механізми. Також важливим є питання правового забезпечення та стабільності державної політики. Для того, щоб інноваційні фінансові та інвестиційні інструменти стали ефективними, необхідно забезпечити відповідну правову базу, яка б гарантувала захист прав інвесторів і мінімізувала фінансові ризики.

Отже, запровадження інноваційних фінансових та інвестиційних інструментів є важливим етапом у процесі розвитку сільських територій. Використання таких механізмів, як фонди місцевого розвитку, аграрні облігації, мікрокредитування, ДПП, інвестиції в зелені технології та інвестиційні хаби, сприятиме залученню додаткових ресурсів, підвищенню економічної активності, створенню нових робочих місць і розвитку інфраструктури на селі. Однак для успішного впровадження цих інструментів необхідно усунути існуючі бар'єри та забезпечити ефективну координацію між усіма учасниками процесу розвитку сільських територій.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Даний розділ було присвячено ключовим напрямам удосконалення публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій, зокрема вдосконаленню стратегічного планування, підвищенню ефективності існуючої системи управління та запровадженню інноваційних фінансових і інвестиційних інструментів. Впровадження стратегії розвитку сільських територій потребує комплексного підходу, що охоплює економічні, соціальні та екологічні аспекти. Важливою є роль стратегічного планування для подолання соціальних та інфраструктурних проблем сільських регіонів, таких як низький рівень інфраструктури, відтік молоді та обмежений доступ до якісних послуг. Розвиток людського капіталу, підтримка малого та середнього бізнесу, а також соціального підприємництва є основою для забезпечення сталого розвитку на селі.

Використання цих інструментів сприятиме підвищенню економічної активності на селі, створенню нових робочих місць, розвитку інфраструктури та забезпеченню сталого соціально-економічного розвитку сільських територій. Застосування комплексного підходу до управління дозволить зменшити розрив між сільськими та міськими територіями, покращити якість життя на селі та забезпечити сталий розвиток у майбутньому.

ВИСНОВКИ

У нашій кваліфікаційній роботі було досліджено соціально-економічний розвиток сільських територій, який є ключовим фактором забезпечення сталого розвитку України. В умовах децентралізації та реформування місцевого самоврядування ефективне публічне управління стає особливо важливим для подолання соціальних та економічних викликів, що постають перед сільськими регіонами. Проведене дослідження підтверджує актуальність цієї проблеми та необхідність розробки науково обґрунтованих підходів до управління розвитком сільських територій, орієнтованих на принципи сталого розвитку.

Теоретичний аналіз у нашій роботі допоміг визначити основні поняття та сутність соціально-економічного розвитку сільських територій. Акцент було зроблено на ролі публічного управління у забезпеченні сталого розвитку, а також на необхідності впровадження інноваційних підходів у відповідь на сучасні виклики, такі як депопуляція, економічна стагнація та погіршення екологічної ситуації.

Аналіз державних програм та стратегій розвитку сільських територій виявив низку проблем і недоліків, що перешкоджають їх ефективному впровадженню. Недостатність фінансування, слабка координація між різними рівнями влади та недостатня участь громадян у процесах прийняття рішень є основними перешкодами на шляху досягнення сталого розвитку сільських регіонів. Інституційно-правові механізми публічного управління соціально-економічним розвитком сільських територій потребують вдосконалення для забезпечення стабільності, ефективності та цільової спрямованості державних ініціатив. У роботі було розглянуто роль державних і місцевих органів влади, громадських організацій та бізнесу у процесах планування та реалізації програм розвитку, підкреслено важливість правового та нормативного забезпечення для ефективного публічного управління.

На основі проведеного дослідження було запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення публічного управління соціально-

економічним розвитком сільських територій. Це включає покращення стратегічного планування, підвищення ефективності існуючої системи управління, впровадження інноваційних фінансових та інвестиційних інструментів, а також зміцнення інституційної спроможності місцевих громад.

Практичне значення роботи полягає у розробці рекомендацій, які можуть бути впроваджені органами місцевого самоврядування та державними установами для забезпечення сталого розвитку сільських територій. Це, у свою чергу, сприятиме підвищенню якості життя населення, створенню нових робочих місць та розвитку інфраструктури.

Застосування результатів дослідження допоможе зменшити розрив між сільськими та міськими територіями, покращити інфраструктуру та підвищити економічну активність на селі. Це забезпечить сталий розвиток регіонів України у довгостроковій перспективі, зміцнюючи національну економіку та забезпечуючи продовольчу безпеку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *LIBNAS | LIBRARY PORTAL OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE.* URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Uprv_2012_2_16 (дата звернення: 09.09.2024).
2. Мельник, О. (2018). Роль місцевого самоврядування у забезпеченні сталого розвитку сільських територій. Публічне управління: теорія та практика, (1), 81–87. (дата звернення: 09.09.2024).
3. Павлов О. І. Сільський розвиток в Україні: теорія, практика, політика, управління : монографія. Одеса : Астропринт, 2008. 208 с. (дата звернення: 10.09.2024).
4. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 15.11.2024 № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-p#Text> (дата звернення: 10.09.2024).
5. Лазарева О. В. Інституційний репозитарій Чорноморського національного університету імені Петра Могили (irPMBSNU): Ноте. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/424/1/Лазарева%20О.%20В.%20Соціально-економ.%20розвиток%20сільських%20територій.pdf> (дата звернення: 10.09.2024).
6. Шацька Я. Характеристика та основні моделі побудови системи стратегічного управління на вітчизняних підприємствах. Ефективна економіка №12 2013. Журнал «Ефективна економіка» – наукове фахове видання з питань економіки. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2582> (дата звернення: 10.09.2024).

7. Костюченко Д. Л. Розвиток сільських територій в Україні: проблеми та перспективи. Ефективна економіка №4 2017. Журнал «Ефективна економіка» – наукове фахове видання з питань економіки. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5556> (дата звернення: 11.09.2024).
8. Борщевський В. В. ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України». URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20110202.pdf> (дата звернення: 12.09.2024).
9. Піщенко О.В. URL: <https://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/22087/Регулювання%20еколого-економічної%20безпеки%20аграрного%20сектору.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 18.09.2024).
10. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 14.09.2024).
11. Державна фінансова підтримка громад через ДФПР. Міністерство інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35640.html> (дата звернення: 15.09.2024).
12. Міністерство інфраструктури України. Міністерство інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua> (дата звернення: 16.09.2024).
13. Міжнародний Центр Перспективних Досліджень. URL: https://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/verstka_decentralizaciya.pdf (дата звернення: 15.09.2024).
14. Загальна інформація. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.ua/about> (дата звернення: 19.09.2024).
15. ЖУРНАЛ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ. Головна сторінка. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-1_0-pages-109_114.pdf (дата звернення: 20.09.2024).
16. Про журнал | ЕКОНОМІКА ТА УПРАВ. АПК. URL: https://econommeneg.btsau.edu.ua/sites/default/files/visnyky/economika/pokhylenko_econ_132-144_0.pdf (дата звернення: 21.09.2024).

17. Економічний розвиток | Україна | Archive – U.S. Agency for International Development. *Archive – U.S. Agency for International Development*. URL: <https://2017-2020.usaid.gov/uk/ukraine/economic-growth> (дата звернення: 10.09.2024).

18. Про місцеве самоврядування в Україні. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (дата звернення: 01.10.2024).

19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 02.10.2024).

20. Radware captcha page. *Radware Captcha Page*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 02.10.2024).

21. ІПС ЛІГА:ЗАКОН – система пошуку, аналізу та моніторингу нормативно-правової бази. $D \square D^{1/2} \tilde{N} \square D^{3/4} \tilde{N} \square D^{1/4} D^{\circ} \tilde{N} \square \tilde{N} \square D^{1/2} D^{3/4} - D_{\zeta} \tilde{N} \square D^{\circ} D^2 D^{3/4} D^2 D^{\circ} \tilde{N} \square D, \tilde{N} \square \tilde{N} \square D_{\mu} D^{1/4} D^{\circ}$ LIGA:ZAKON. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A> (дата звернення: 27.09.2024).

22. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 17.10.2024).

23. 7eminar. Уряд затвердив Стратегію розвитку сільського господарства до 2030 року. *7eminar*. URL: <https://7eminar.ua/news/2205-uryad-zatverdiv-strategiyu-rozvitku-silskogo-gospodarstva-na-do-2030-roku> (дата звернення: 13.11.2024).

24. *Сталий розвиток для України – Сталий розвиток для України*. URL: <https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrayiny-do-2030-roku.pdf> (дата звернення: 10.10.2024).

25. *Про* видання. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_15/3/18.pdf (дата звернення: 18.12.2024).

26. Головна-Київська обласна військова адміністрація.

URL: <https://koda.gov.ua/wp-content/uploads/2023/11/programa-na-2024-rik-.pdf> (дата звернення: 03.10.2024).

27. Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади. *Офіційний вебпортал парламенту України.*

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2021-п#Text> (дата звернення: 19.09.2024).

28. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 15 листоп. 2024 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 18.12.2024).

29. Щодо неприбуткових організацій. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v55-6810-14#Text> (дата звернення: 08.10.2024).

30. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні. *Офіційний вебпортал парламенту України.*
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 21.11.2024).

31. Угода між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу «Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні». *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-20#Text (дата звернення: 31.10.2024).

32. Перегляд: 1проект__розпорядження16.11.2020.docx. *Just a moment...* URL: <https://me.gov.ua/view/9795b91e-5e4b-42cf-9a71-64c3ddf0ec56> (дата звернення: 27.10.2024).

33. СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ІМПУЛЬС» | Л Ю Сагер | Ефективна економіка №6 2014. *Журнал «Ефективна економіка» – наукове фахове видання*
з питань економіки.

URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3146> (дата звернення: 10.12.2024).

34. *Центр*

Разумкова.

URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/05/29/2024-ПАКТ-9.pdf> (дата звернення: 05.12.2024).

35. *Новини*

|

Асоціація

міст

України.

URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/social_entrepreneurship_guide-web-1.pdf (дата звернення: 13.12.2024).

36. *Radware*

captcha

page. Radware

Captcha

Page.

URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivne-vryadu> (дата звернення: 12.12.2024).

37. Виклики та перспективи публічного управління розвитком сільських. м. житомир, 27 черв. 2024 р. Житомир, 2024. С. 13.

38. Якобчук В. П., Войтенко А. Б., Плотнікова М. Ф. Системно-синергетичні основи соціально-економічного розвитку сільських громад в умовах децентралізації. Інтелект ХХІ. № 3. 2019. С. 22–36.

39. Довженко В. А., Русак О. П., Золотницька Ю. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення прогнозування і планування соціально-економічного розвитку територій. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 6. С. 103–108.

40. Дацій Н. В., Бойчук Л. В., Кравченко Ю. О. Основні концепції соціально-економічного розвитку територій в контексті розвитку місцевого самоврядування в умовах європейської інтеграції. Дніпро. Публічне управління та митне адміністрування. (Серія: «Державне управління»). 2022. С. 39–44.

41. Якобчук В. П. та ін. Публічне управління та адміністрування : навч. посібник / за заг. ред. В. П. Якобчук. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2024. – 476 с.

ДОДАТКИ